

Helsingin kaupungin kaupunkiympäristölautakunta

helsinki.kirjaamo@hel.fi

Muistutus Valtioneuvoston linnan asemakaavaehdotuksesta

Kruunuhaka, Valtioneuvoston linnan kortteli, Asemakaavat / 12799, Dnro HEL 2020-011646

Rakennusperintö-SAFA on rakennettujen kulttuuriympäristöjen suojeluun erikoistunut Suomen Arkkitehtiliiton alaosasto. Rakennusperintö-SAFA:n jäseniltä on tullut erittäin paljon huolestuneita yhteydenottoja kyseisestä hankkeesta.

Rakennusperintö-SAFA on erittäin huolestunut Valtioneuvoston linnan kortteliin kohdistuvista suunnitelmista ja asemakaavamuutoksesta. Erityisen valitettavana asiana Rakennusperintö-SAFA näkee sen, että hankkeen yhteydessä ollaan purkamassa korttelissa oleva kulttuurihistoriallisesti arvokas kirjapainotalo.

ICOMOS Suomen osasto on laatinut muistutuksen Valtioneuvoston linnan korttelin asemakaavaehdotuksesta. Rakennusperintö-SAFA yhtyy ICOMOS Suomen laatimaan muistutukseen (liitteenä). Rakennusperintö-SAFA näkee hyvänä myös, että ICOMOS ja Suomen osasto ovat tehneet kulttuuriperintöhäilytyksen (Heritage Allert) Helsingin empirekeskustan ja Suomen keskeisen hallintokorttelin rakennusperintöarvoihin kohdistuvasta uhasta.

Esitämme, että Valtioneuvoston linnan korttelin asemakaavaehdotus palautetaan valmisteluun ja kortteli suojellaan myös kirjapainotalon osalta. Esitämme, että jatkosuunnittelussa aidosti etsitään ja tutkitaan vaihtoehtoisia ratkaisuja, joissa kirjapainotalo säilyy. Esitämme edelleen harkittavaksi, onko todella pitkällä tähtäimellä tarvetta keskittää ja laajentaa valtionhallinnon toimintoja tälle erityisen arvokkaalle paikalle.

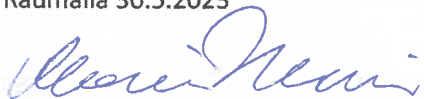
On erittäin valitettavaa, että vaikutuksiltaan näin merkittävien kaavahankkeiden kohdalla Helsingin kaupunki ohittaa valmisteluvaiheen hyvin kevyellä menettelyllä. Valmisteluvaiheesta puuttuu kokonaan vaihtoehtojen tarkastelu ja niiden vaikutusten arviointi. Osallistumis- ja arviointisuunnitelman jälkeen nähtäville asetetaan suoraan kaavaehdotus, johon ei voi ennen hyväksymistä tehdä enää kuin vähäisiä teknisuontoisia muutoksia. Vaikuttaa siltä, että näin halutaan tukahduttaa aito ja vuorovaikutteinen keskustelu kaavaratkaisusta, sen vaihtoehtoista ja vaikutuksista.

Rakennusperintö-SAFA pyytää kirjallisen perustellun vastineen muistutukseensa.

Rakennusperintö-SAFA pyytää lähettämään tiedon kaavan hyväksymisestä osoitteeseen: rakennusperinto@safa.fi

Rakennusperintö-SAFA:n johtokunnan puolesta

Raumalla 30.5.2023

Mervi Tammi, arkkitehti

Rakennusperintö-SAFA:n puheenjohtaja

Aimo Nissi, arkkitehti

Rakennusperintö-SAFA:n varapuheenjohtaja

Liite: ICOMOS Suomen osaston muistutus Valtioneuvoston linnan korttelin asemakaavamuutoksesta

ICOMOSin SUOMEN OSASTO r.y.
ICOMOS Finska nationalkommittén r.f.
The ICOMOS Finnish National Committee

30.5.2023

Helsingin kaupunkiympäristölautakunta

Asia: ICOMOSin Suomen osasto r.y:n muistutus (MRA 27 §)
Valtioneuvoston linnan asemakaavaehdotuksesta 12799
KAAVANUMERO 12799
Diaarinumero HEL 2020-011646
Hankenumero 5318_9 Asemakaavakartta nro 12799

ICOMOSin Suomen osasto r.y. jättää syvästi huolestuneena muistutuksen nähtävillä olevasta Valtioneuvoston linnan asemakaavan muutosesityksestä ("kaavaratkaisu"). Ko. kaavaratkaisu koskee 1. kaupunginosan (Kruunuhaka) korttelin 1 tonttia 4 osoitteessa Snellmaninkatu 1 sekä osaa Senaatintorin, Snellmaninkadun ja Hallituskadun katualueesta.

ICOMOSin Suomen osasto yhtyy kansainvälisen kulttuuriperintöalan asiantuntijajärjestön ICOMOSin julkaisemaan kulttuuriperintöhälytykseen (*Heritage Alert*). Kansainvälinen ICOMOS (*The International Council on Monuments and Sites*) on jo tiedottanut sivuillaan julkaisemasta Kulttuuriperintöhälytyksestä ympäristöministeriötä, Senaatti-kiinteistöä, Helsingin kaupunkia ja Uudenmaan ELY-keskusta (myöhemmin ELY).

Kaavaratkaisu on ristiriidassa maakuntakaavan kanssa valtakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristön arvojen turvaamisen osalta. Kaavaratkaisun selostuksessa maakuntakaava on kokonaan sivuutettu. Maankäyttö- ja rakennuslain mukaan maakuntakaavan tulee olla ohjeena asemakaavaa muutettaessa (MRL 32 § ja 54 §). Kaavaratkaisu ei vaali MRL 5 §:n 1 momentin 3 kohdan eikä 54 §:n 2 momentin edellyttämällä tavalla rakennetun ympäristön kulttuuriarvoja eikä estä rakennettuun ympäristöön liittyvien erityisten arvojen hävittämistä mahdollistaessaan Valtioneuvoston linnan kortteliin sisältyvän painotalon purkamisen. Näillä perusteilla esitämme, että kaavaehdotus on lainvastainen, ja esitämme kaavaratkaisun palauttamista uudelleen valmisteluun.

Kaavaratkaisun perusongelma liittyy ELY:n rakennusperintölain nojalla antamaan suojelupäätökseen 7.6.2022. Suojelupäätös ei koske sisäpihalla sijaitsevaa painotalona toimintana rakennuksen osaa eli entistä painotaloa. Ylimmälle valtionhallinnolle räätälöidyssä suojelupäätöksessä todetaan muun muassa, että ”*valtioneuvoston linnan sisäpihalla sijaitsevalla painotalona tunnetulla rakennuksella ja siihen kytkeytyvällä siivellä on kiistatta rakennus- ja kulttuurihistoriallista arvoa*”, mutta ”*valtioneuvoston tilastrategian mukaan rajauksen tekeminen on välttämätöntä, vaikka muutoksen myötä menetetään arkkitehtonisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas pihasiipi.*” Täten oikeutetaan lähes kahdensadan vuoden ikäisen rakennetun kulttuuriperintökokonaisuuden pilaaminen lyhyttä ajanjaksoa koskevan toimitilapolitiikan tarpeisiin, ja painotalon purkaminen sallitaan ”*yleisen edun*” nimissä. Kaavaratkaisu jatkaa suojelupäätöksen kanssa samalla linjalla. Ratkaisun negatiiviset vaikutukset kulttuuriperintöön, kaupunkikuvaan, ja kaupunkirakenteeseen ovat huomattavat ja peruuttamattomat.

Arkkitehti C. L. Engelin luoma Senaatintorin empiretyylinen monumentaaliaukiokokonaisuus on hyvin säilynyt ja kansainvälisesti merkittävä kaupunkitaiteellinen kokonaisuus. Sillä on vakiintunut kansallinen symboliasema. Alueen asemakaavallista suojelua on ohjannut vuonna 1988 empirekeskustalle laadittu, voimassa oleva suojelukaava nro 8980, jossa kaikkia kaavaratkaisun rakennuksia koskee merkintä ”*suojeltava rakennus*”. Lisäksi koko alueella on voimassa merkintä, jossa todetaan alueen olevan ”*historiallisesti, kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja kaupunkikuvallisesti arvokas. Kaavan alueella ei saa muuttaa, purkaa tai hävittää suojeltaviksi määrättyjä rakennuksia, rakennusten osia, aitoja, ulkoportaita, muistomerkkejä, puurivejä tai kiveyksiä niin että kohteen tai sen ympäristön rakennustaiteellinen tai kulttuurihistoriallinen arvo vähenee.*”

Kaavaratkaisussa arvokkaaksi määritellyn kokonaisuuden suojelua heikennetään olennaisesti – tämä on huolestuttava ennakkotapaus – ja sillä mahdollistetaan suojeltuun kokonaisuuteen sisältyvä arkkitehti Ricardo Björnbergin suunnitteleman painotalon purku. Vuosina 1897–1900 rakennetun kolmikerroksisen rakennussiiven suurissa painosaleissa on valurautapylväiden kannattelemat kappaholvit. Rakennusta korotettiin kerroksella vuonna 1904. Silloinen senaattia palvelleen painotalon rakentaminen, piha-alueelle tehty terassi sekä kallioiden muotoilu muuttivat Engelin suunnittelemaa korttelipihaa, mutta muutokset pysyivät alisteisina empirerakennusten kokonaisuudelle. Nyt pihatalolla on keskeinen rooli Valtioneuvoston linnan korttelin arkkitehtonisen tilarakenteen ja -hierarkian välittämisessä.

Kaavaratkaisu seuraa Valtioneuvoston linnan korttelin rampautettua lakisuojelua pyrkien ensisijaisesti mahdollistamaan mahdollisimman suuren lisäyksen korttelin kerrosalaan. Tämän ylisuuren kerrosalan toteutusta kuvaava uudisrakennushanke ei sopeudu eikä sovellu Valtioneuvoston linnan korttelin arvokkaaseen kokonaisuuteen. Sen maanpäällinen rakennusala on noin kolminkertainen verrattuna purettavan pihasiiven maanpäälliseen kerrosalaan. Tämä dominoiva massa muuttaa korttelin ulkokehän empirerakennukset sekundäärisiksi, uudisrakennuksen hallitsemasta kokonaisuudesta irrallisiksi pihakäytävien ja kadun varren väliin sijoitetuiksi piharakennuksiksi (ks. viitesuunnitelman leikkauskuvat). Muutoksella tuhottaisiin korttelin kerroksellisen historian, kulttuurihistoriallisten merkitysten ja tilallisen hierarkian luettavuus, ja samalla koko empirekeskustan kokonaisuus.

Kaavaselostuksen mukaan painotalon siipeä ei ole mahdollista sisällyttää laajennukseen tai muutenkaan säilyttää osana uudisrakennusta sen *”teknisten rajoitteiden”* takia, varsinkin kun *”valtioneuvoston työtilojen määrää ja työympäristön tilavalikoimaa, erityisesti kokoustiloja ja niihin liittyviä kulkuvyöhykkeitä”* halutaan kasvattaa. Samalla kaavaratkaisu kertoo täten *”mahdollistavansa kadunvarsien empirerakennusten käytön suojelun.”* Emme saa tietää, minkälaisella pohdinnalla on päädytty siihen, että Valtioneuvoston linnan kokonaisuus kansallisella paraatipaikalla muuntuu käyttökelvottomaksi ilman jättimäistä ”piharakennusta”. Kadunvarren rakennusten suojeluperiaatteet toistavat 1970-luvun fasadisuojelua tarkastellen Helsingin merellistä julkisivua ja pitkiä kaupunkitilan näkymiä. Koska alueella on pitkiä näkymiä, ja myös korkealta (vaikkapa tuomiokirkon portailta), on odotettavissa, että massiivinen uudisrakennus pirstoo historiallista kaupunkinäkyä monesta suunnasta. Kuin vaatimattomana korvauksena arvorakennuksen purkamisesta ja sisäpihan kokonaisuuden turmelemisesta kaavaratkaisussa on määritelty suojeltavaksi piha-alueen nykyiset pintamateriaalit ja ladontamallit.

Asemakaavamuutosmateriaalissa ei ole riittävällä tavalla esitetty korttelin suojeluarvoja. Kirjapainotalosta tulisi esittää lainauksia selvityksistä ja valokuvia sekä esittää aidosti rakennuksen käyttöön väitetyksi liittyviä ongelmia. Lisäksi vaihtoehtoisia suunnitelmia ja niiden vaikutuksia tulisi avoimesti tutkia ja esitellä. Kaavamateriaalista puuttuu myös kaavaratkaisuun liittyviä päätöksiä ja selvitysmateriaaleja, kuten hankesuunnitelma, Museoviraston lausunnot, Okuluksen kortteliselvitys ja ELYn suojelupäätös. Uudisrakennuksen vaikutukset ulottuvat koko Senaatintoria ympäröivään arvokkaaseen empirekeskukseen, mutta tätä vaikutustenvarviointia ei ole esitetty.

Ratkaisuun liittyy kaavamateriaalin mukaan turvallisuuskysymyksiä. On vaikea uskoa, että ne olisivat sellaisia, ettei niitä kaavatasolla pystyttäisi avaamaan. Koska turvallisuus ja työ-
mukavuuden parantamisen toimet jäävät pelkän maininnan asteelle – hankettahan ei ole
tuotu julkiseen keskusteluun - on mahdotonta päätellä, onnistutaanko tässä ja onko esitetty
kaavaratkaisu todella ainoa vaihtoehto. Kaavamateriaalin perusteella ei myöskään ole mah-
dollista päätellä, kuinka vakavasti on tutkittu mahdollisuuksia sisällyttää painotalosta ai-
nakin osia uudiskohteeseen.

Kaavaratkaisu määrää piharakentamisen purkamisen edellytykseksi *”uuden hallinto- ja
toimistorakennuksen julkisivujen luontevan vuorovaikutuksen historiallisten pihafasadien
kanssa.”* Lisäksi edellytetään, että *”jäljelle jäävien arvokkaiden historiallisten rakennus-
ten tulisi säilyä korttelikokonaisuuden pääroolissa.”* Kaavaselostuksen mukaan *”lisära-
kentaminen toteutetaan arvokkaan, suojellun korttelikokonaisuuden ehdoilla.”* Samoin
oletetaan, että *”korttelipihan tilallinen hahmotettavuus sekä kohtuulliset näkymät”* säily-
vät.

Vastoin kaavaratkaisun toiveita, viitesuunnitelman havainnekuvat todentavat, että ylisuu-
ren kerrosalan mukaista rakennusta ei ole mahdollista suunnitella kokonaisuuteen sopi-
vaksi, alisteiseksi osaksi arvokasta kokonaisuutta. Korttelikokonaisuuden suhteen jättimäi-
seltä piharakennukselta vapaaksi jäävä piha-alue typistyy pinta-alaltaan nykyisestä kol-
mannekseen kapeiksi kuiluiksi, jotka tulevat olemaan valtaosiltaan varjossa yhdeksän kuu-
kautta vuodessa. Kadunvarsirakennusten ja uudisrakennusten työtilojen mukavuus ja käy-
tettävyyt tulevat heikkenemään olennaisesti.

Koemme Museoviraston puolueettomuuden vaarantuneen Museoviraston asettautuessa
valtion viranomaisena kannattamaan hanketta, joka osaltaan on romuttamassa aiempaa,
myös piharakennusta koskevaa suojelutavoitetta ja sitä koskenutta päätöstä. On hälyttävää,
että keskeiset kansalliset instituutiot kuin valtion keskushallinto, Museovirasto, ELY ja Se-
naatti-kiinteistöt osoittavat olevansa kykenemättömiä ylläpitämään näin keskeisen suoje-
lukohteen suojeluarvoja. Muistutuksen tekijät ihmettelevät miten Suomi suhteellisen nuo-
rena itsenäisenä valtiona katsoo mahdolliseksi valtion omilla ratkaisuilla hävittää autono-
misella ajalla lakien ja muiden säädösten painattamiseen käytetyn kirjapainon. Rakennus
kertoo kansallisesti tärkeästä, valtiolliseen itsenäisyyteen johtaneesta ajanjaksosta. Valtion
tulisi olla toiminnassaan ja oman historiansa muistamisessa esimerkillinen.

Vaikka rakennusperintölain suojelupäätös on poistanut suojelumerkinnän entiseltä paino-
talolta, niin se ei velvoita kaavoittajaa purkamaan arvokasta rakennusta. Vasta kaavarat-
kaisun hyväksyminen mahdollistaa entisen painotalon purkamisen. Uudisrakennus pirstoo
peruuttamattomasti Valtioneuvoston linnan korttelin ja empirekaupungin kokonaisuuden.

On erittäin valitettavaa, että vaikutuksiltaan näin merkittävän kaavahankkeen kohdalla Helsingin kaupunki ohittaa valmisteluvaiheen hyvin kevyellä menettelyllä. Valmisteluvaiheesta puuttuu kokonaan vaihtoehtojen tarkastelu ja niiden vaikutusten arviointi. Osallistumis- ja arviointisuunnitelman jälkeen nähtäville on asetettu suoraan kaavaratkaisu, joka purkaa voimassa olevan asemakaavan suojelun. Näillä toimin tukahdutetaan aito ja vuorovaikutteinen keskustelu kaavaratkaisusta, sen vaihtoehtoista ja vaikutuksista. Tämä menettely viestittää, että Valtioneuvoston linnan kaavaratkaisu pyritään runnomaan läpi. Tämä sotii kansalaisten oikeustajua vastaan.

Johtuen korttelin ja empirealueen merkityksestä ja kansainvälisestä ja kansallisesta tärkeydestä Helsingin kaupungin tulisi hankkia kahdelta korkeatasoiselta, puolueettomalta asiantuntijalta lausunnot tästä kaavahankkeesta. ICOMOSin Suomen osasto r.y. yhdessä muiden kulttuuriperintöalan asiantuntijajärjestöjen kanssa on valmis yhteistyöhön kaupungin kanssa avustamaan arvokasta kulttuuriperintökokonaisuutta arvostavan ja vaalivan ratkaisun löytämisessä.

ICOMOSin Suomen osasto r.y. pitää täten perusteltuna, että kaavaehdotus palautetaan valmisteluun ja kortteli suojellaan myös kirjapainotalon osalta.

Pyydämme kirjallista vastinetta tähän muistutukseen osoitteeseen: puheenjohtaja@icomos.fi ja sihteeri@icomos.fi

Valtioneuvoston korttelin historia sekä arkkitehtoniset ja kulttuuriset arvot on selostettu yksityiskohtaisesti kansainvälisen ICOMOSin kulttuuriperintöhälytyksessä: www.icomos.org/en/get-involved/inform-us/heritage-alert/current-alerts/122498-heritage-alert-helsinki-govt-palace-and-quarters

ICOMOSin Suomen osasto r.y.

Marianne Lehtimäki
puheenjohtaja